

*Hazai afrikanisztikai doktori disszertációk 1989 után
(az ókori nyelvek és irodalmak, a szájhagyományok és az angol
nyelvű afrikai irodalom témakörében)*

Az 1960-tól 1989-ig tartó időszakban több tucat történelmi, néprajzi, folklorisztikai, gazdasági és politológiai doktori, illetve kandidátusi disszertáció született. Örvendetes módon ez a tendencia a rendszerváltás után is folytatódott. Előzetes felmérés alapján több mint száz részben vagy egészében afrikai témájú PhD-dolgozat született (sőt, egy esetben akadémiai doktori értekezés, illetve egy másik már csak a védés meghirdetésére vár).

Nem feledkezve meg a külföldre szakadt kollégákról sem, szemlénket Egri Ku-Mesu Katalinnal kell kezdenünk, aki ma ghánai férjjel az oldalán Angliában él. Valaha Debrecenben egy Achebéről írott értékes, akár publikációra érdemes munkával szakdolgozott (*„Lebegve két kultúra között”: A hagyományos afrikai életmód felbomlásának ábrázolása Chinua Achebe regényeiben* [Debrecen: Kossuth Lajos Tudományegyetem Angol Tanszék, 1984]). Doktori dolgozatát (2003) már külhonban védte meg. Témája és elemzései összefüggésben állnak odakint kialakult nyelvészeti, illetve olvasásszociológiai érdeklődésével, az afrikaiaknak az angol mint idegen nyelven való olvasási szokásaira irányuló vizsgálataival.

Kifejezetten irodalomtudományi jellegű dolgozatként vehetjük a hazaiak közül elsőként számba Kármán Marianna munkáját, amely összefüggésben nigériai ösztöndíjával Wole Soyinka életművét dolgozza fel (2011), gazdagon kitérve a Nobel-díjas joruba alkotó sokrétű, drámai, prózai és költészeti művészetének afrikai gyökereire. Lényegében Kármán az egyetlen hazánkban, aki teljes szélességében megkísérelt szembenézni azzal, hogyan hatja át Soyinka szinte minden írását eredendő kultúrája és népének politeisztikus mitológiai képzetvilága.

Vizsont az afrikai irodalomból témát választók között az afrikai fehér író, az ugyancsak Nobel-díjas John Maxwell Coetzee áll az érdeklődés homlokterében. Veres Ottilia az író korai regényeiben a gyarmati körülmények problematikájának megjelenítését vizsgálja, mégpedig, ahogy a munka (2017) címében is hangsúlyozza, az interszubbektivitás megnyilvánulásainak szemszögéből. De domináns szerepet kap Tábor Sára dolgozataiban is a ma már Ausztráliában élő dél-afrikai író, aki viszont egy mindenképpen nagy figyelmet érdemlő vizsgálati szempont, a szabadság és lehetősége mentén igyekszik két jelentős regényíró, az ugyancsak Nobel-díjra érdemes és nemrégiben elhunyt Chinua Achebe, illetve az igen különleges regénystruktúrákkal magára figyelmet felhívó szudáni arab szerző, Tayeb Salih alkotásának mélyére hatolni. És jó ideje tudunk róla, hogy Gyuris Kata, az ELTE BTK Angol Tanszékének doktorandusza is Coetzee alkotóművészetének elemzését készíti elő, néhány figyelmet érdemlő dolgoza-

tot publikálva már az író műveiről (például nemrégiben a kulcsregények számítótó *A barbárokra várva* újrarendezett kiadásához írt utószót).

Ne tűnjék szerénytelenségnek, ha megemlítjük, ha nem is irodalmi, de az Afrikában *irodalomnak* számító szóművészettel foglalkozó dolgozataival kerülhet ennek a szemlének a szerzője is a fokozatszerző munkákkal szereplők sorába. Majd ezeroldalas (emelt szintű, doctor universitatis) dolgozatával (1990) még a régi rendszerben védett Debrecenben az afrikai színhagyományok különféle műfajait vizsgálva, majd 1996-ban kandidátusi dolgozatában az afrikai folklór királynője, a hőseposz klasszifikációjának kérdéseit járta körbe.

A hazai afrikanisztikai bölcsészdolgozatok külön csoportját alkotják az ókori és egyiptológiai témákból született munkák. Tudomásunk szerint 1989-et követően több témánkba vágó jeles mű született ezen a területen. Óbis Hajnalka Debrecenben egy egészen különleges témájú dolgozatot (2000) védett meg: Aurelius Augustinus levelezéséből az észak-afrikai vallási és polgári életet igyekszik kihámozni, illetve a levél mint irodalmi forma formai kérdéseit is boncasztalára helyezi. Egedi Barbara, aki számos értékes, irodalmi kérdéseket is érintő írással szerepelt korábban, PhD-dolgozatában (2012) a kopt főnévi szerkezetek vizsgálatára vállalkozott. Ugyancsak figyelmet érdemlő műfajelméleti kérdéssel foglalkozik munkájában (2016) Endreffy Kata, aki az óegyiptomi istenekhez írott leveleket (afféle írott fohászokról, könyörgésekről, segítségkérésektől – vagy ahogy a szerző megjelöli – memorandumokról van szó) igyekszik a korabeli kulturális-társadalmi kontextusba behelyezve megvizsgálni.

A még futólag említendő munkák már részben kivezetnek a szorosan vett irodalomtudományok (írott vagy szóbeli literatúra és a kapcsolatos nyelvészet) köréből, bár több szállal is kötődnek hozzá. Földessy Edina például egy dél-tunéziai arab közösség házassági szokásait vizsgálta (2014), nem feledkezve meg persze a szóbeli formákról. Szélinger Balázs a magyar-etiópiai történelmi kapcsolatok adatolása során (2008) sem kerülhette el az irodalmi vonatkozások feltárását. Szombathy Zoltán doktori munkájában (2001) a modern történettudomány berber megalapítója, Ibn Khaldun munkásságát vizsgálta. Éppen védés előtt álló akadémiai doktori dolgozata pedig az iszlám afrikai szerepkörét veszi célba, vélhetően a különféle írásos formák gazdag felhasználásával. Hadd említsük még meg a doktorandusz Világi Dávid akár védésre is elfogadható MA-dolgozatát (2009), aki a nagyjából szóbeli forrásokon alapuló zulu történelmet, történelmi hagyományokat veszi számba, élén az afrikai történeti identitás egyik fontos forrását képező Shaka nemzetformáló törzsi uralkodó bemutatásával.

BIBLIOGRÁFIA

- BIERNACZKY Szilárd. *Afrikai népköltészet – egyetemes folklór: Összehasonlító műfaji vizsgálatok*. Doktori disszertáció. Debrecen: KLTE Bölcsészettudományi Kar, 1990.
- BIERNACZKY Szilárd. *Az afrikai eposz típusa*. Kandidátusi értekezés. Budapest: TMB, 1996 (1994).
- EGEDI Barbara. *Coptic Noun Phrases*. Doktori disszertáció. Budapest: ELTE Bölcsészettudományi Kar, 2012.
- EGRI KU-MESU Katalin. *Cultural Reference in Modern Ghanaian English-language Fiction: Ways of encoding, authorial strategies and reader interpretation*. Edinburgh: Edinburgh University, 2003.
- ENDREFFY Kata. *Letters to Gods: Contexts of an Egyptian Tradition*. Budapest: ELTE Bölcsészettudományi Kar, Történettudományi Doktori Iskola, 2016.
- FÖLDESSY Edina. *Rítus és nyelv: egy dzserbai közösség házassági szokásai*. Doktori disszertáció. Budapest: ELTE Bölcsészettudományi Kar, 2012.
- KÁRMÁN Marianna. *Tradíció – Rituálé – Emlékezet: A joruba népi hagyományok jelentkezése Wole Soyinka életművében, avagy Ògún, az egúngun és a sàarà találkozása az íróasztalon*. Doktori disszertáció. Budapest: Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar, Irodalomtudományi Doktori Iskola, Magyar Irodalom Műhely, 2011.
- OBIS Hajnalka. *Észak-Afrika vallási és polgári élete az újabb augustinusi levelek alapján. A defensio módszerei Aurelius Augustinus levelezésében*. Doktori disszertáció. Debrecen: Debreceni Egyetem Latin Szöveghagyomány Római Civilizáció Doktori Program, 2000.
- SZÉLINGER Balázs. *Magyarország és Etiópia: Formális és informális kapcsolatok a 19. század második felétől a II. világháborúig*. Doktori disszertáció. Szeged: Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, 2008.
- SZOMBATHY Zoltán. *Ibn Khaldún és az arab genealógia kérdései*. Doktori disszertáció. Piliscsaba: PPKE Doktori Iskola, 2001.
- SZOMBATHY Zoltán. *Az iszlám Fekete-Afrikában*. Akadémiai doktori disszertáció. Budapest: MTA TMB, 2020.
- TÁBOR Sára. *A szabadság határai és lehetőségei a XX. századi fekete-afrikai regényben*. Doktori disszertáció. Budapest: ELTE Bölcsészettudományi Kar, Irodalomtudományi Doktori Iskola, 2020.
- VERES Ottilia. *Gyarmati találkozások J. M. Coetzee korai regényeiben: Az interszubjektív vitás két trópusa*. Doktori disszertáció. Debrecen: Debreceni Egyetem Irodalomtudományok Doktori Iskola, 2017.
- VILÁGI Dávid. *A zulu törzsek története Shaka uralomra kerülésétől az angolokkal való háború koráig*. MA-dolgozat. Budapest: ELTE Bölcsészettudományi Kar, Történeti Intézet, 2009.